Наименование ТВП: Ельня

© В. Фенчук

Код: BY002

Географические координаты: 55°34' N 27°55' E

Административная принадлежность: Витебская область: Миорский район, Шарковщинский район

Площадь: 27948 га

Критерии: A1, B2, A4i

Национальный природоохранный статус: большая частка ТВП з’яўляеца ландшафтным заказнікам рэспубліканскага значэння «Ельня»

Международный природоохранный статус: ТВП міжнароднага значэння, утворана ў 1998 годзе. Рамсарская тэрыторыя з 2002 г. (крытэрыі 1, 3, 5, 6). Ключавая батанічная тэрыторыя

Общее описание:

Буйнейшы ў Беларусі комплекс верхавых і пераходных балот са шматлікімі азёрамі, якія прыдаюць разнастайнасць аднатоннаму ландшафту. Па ўсім балоце раскіданы невялікія астравы, пакрытыя мелкаліставымі і яловымі лясамі. Большая частка балотнага масіву зарасла невысокай хвояй, але сустракаюцца і даволі значныя адкрытыя ўчасткі са шматлікімі дробнымі азёрамі і вокнамі чыстай вады. Расліннасць на балотнай частцы заказніка характэрная для верхавых балот і

прадстаўлена хваёва-хмызнякова-сфагнавымі і хмызнякова-сфагнавымі супольнасцямі.

Балота Ельня размешчана на водападзеле рачных басейнаў. Цэнтральная яго частка ўзвышаецца над перыферыйнымі ўчасткамі на 7 метраў. Глыбіня тарфяной залежы ў сярэднім складае 3,8, а месцамі дасягае 8,3 метра. З балотнага масіву выцякаюць тры ракі, а ў яго не ўпадае ніводнай. На тэрыторыі балота налічваецца больш за 100 азёр, якія ўяўляюць сабой рэшткі існаваўшага некалі аднаго вялікага возера. Большасць з іх злучана паміж сабой рэкамі і пратокамі. Аснову воднага сілкавання балота складаюць грунтовыя воды і ападкі.

У выніку меліярацыі прылягаючых тэрыторый і часткі балота адбыліся істотныя змены гідралагічных умоў комплексу. Пракладка шматлікіх каналаў і выраўноўванне рэк прывялі да зніжэння ўзроўню грунтовых вод, што стала адной з асноўных прычын практычна штогадовых буйных пажараў на балоце. У апошнія гады на меліярацыйных каналах на балоце было пабудавана больш за 40 дамбаў, што прывяло да падняцця узроўня вады.

У сувязі з цяжкай даступнасцю і спецыфікай ландшафтаў (каля 60% лесу расце на балоце, а самі лясы характарызуюцца нізкай прадукцыйнасцю) тэрыторыя выкарыстоўваецца чалавекам абмежавана. Лесаэксплуатацыйныя работы вядуцца ў асноўным па перыферыі балотнага масіву і на мінеральных астравах, сельскагаспадарчая дзейнасць адсутнічае. Тэрыторыя выкарыстоўваецца як для прамысловых нарыхтовак, так і для аматарскага збору грыбоў і ягад. На азёрах мясцовае насельніцтва ловіць рыбу.

Флора сасудзістых раслін уключае 405 відаў, якія адносяцца да 233 радоў, 83 сямейств, 6 класаў, 5 аддзелаў. У тым ліку 5 відаў хвашчоў, 3 - дзеразы, 11 - папаратнікоў, 3 - голанасенных і 383 - кветкавых (пакрытанасенных), у тым ліку 103 – аднадольных і 280 - двухдольных раслін.

На тэрыторыі заказніка "Ельня" выяўлена 23 віда дрэў, 20 відаўхмызнякоў, 350 відаў травяністых раслін. Акрамя таго, у межах заказніка выяўлена і ідэнтыфікавана 86 відаў мохападобных і 50 відаў лішайнікаў.

Основные биотопы:

Верхавыя балоты (у тым ліку пашкоджаныя пажарамі) – 65,7%, лясы – 24% (у тым ліку: хваёвыя – 8,7%, шырокалісцёвыя – 8,7%, дробналісцёвыя – 14,6%), хмызнякі і рэдкалессе – 5,8%, іншыя землі – 4,5%.

Птицы:

На тэрыторыі заказніка сустракаецца 117 відаў птушак, 25 з якіх занесены ў Чырвоную кнігу Беларусі. Характэрная рыса балотнага масіву Ельня – наяўнасць разрэджаных калоній кулікоў на балоце і калоній чайкавых на азёрах. Ельня – месца гнездавання птушак, тыповых для комплексаў верхавых балот: чорнаваллёвага гагача *Gavia arctica*, пардвы *Lagopus lagopus*, залацістай сеўкі *Pluvialis apricaria*, сярэдняга кулёна *Numenius phaeopus* і куліка-селянца *Tringa nebularia*. Рэдкія для Беларусі ўвогуле, яны сустракаюцца тут у значнай колькасці. Акрамя іх на балоце гняздуюцца сокал-дрымлюк *Falco columbarius* і арол-вужаед *Circaetus gallicus*. Колькасць найбольш рэдкіх і значных відаў птушак прыведзена ў табліцы.

Балотны масіў Ельня мае вялікае значэнне як месца прыпынку мігруючых гусей, качак і, асабліва, жураўлёў на вясновых і восеньскіх пралётах. У гэты час на вадаёмах звычайныя і шматлікія гусі-гуменніцы *Anser fabalis*, белалобыя гусі *Anser albifrons*, качкі-свіцьвы *Anas penelope*, качкі-чыркі *Anas querquedula*; сустракаюцца таксама шэрая гусь *Anser anser*, гусь-піскулька *Anser erythropus*, качка-шылахвостка *Anas acuta*, савукі *Mergus sp*.

Другие группы животных:

Фауна наземных пазваночных уключае 7 відаў земнаводных, 5 відаў паўзуноў, 31 від млекакормячых (большасць з іх пражывае на перыферыйных участках балота ці наведвае яго ў пошуках корму). Адзначаецца высокая колькасць гадзюкі звычайнай *Vipera berus*.

Состояние редких видов птиц:

Виды	Статус	Количество	Год/период оценки	Точность оценки	Тренды (2000-2011)	Критерий ТВП
Гуменник *Anser fabalis*	мг	500-1000 ос	2005-2011	П		

Виды	Статус	Количество	Год/период оценки	Точность оценки	Тренды (2000-2011)	Критерий ТВП
Гусь белолобый *Anser albifrons*	мг	2000-3000 ос	2005-2011	П		
Куропатка белая *Lagopus lagopus*	гн	20 п	2005-2011	Э	↓	
Гагара чернозобая *Gavia arctica*	гн	2-5 п	2005-2011	П	↔	
Черный аист *Ciconia nigra*	гн	3-4 п	2005-2011	П	↔	
Змееяд *Circaetus gallicus*	гн	0-2 п	2005-2011	П	↓	
Скопа *Pandion haliaetus*	мг	+	2005-2011	П		
Дербник *Falco columbarius*	гн	10-20 п	2005-2011	П		
Чеглок *Falco subbuteo*	гн	5 п	2005-2011	П	↔	
Журавль серый *Grus grus*	гн	30-50 п	2005-2011	Э	↓	B2
Журавль серый *Grus grus*	мг	1600-4000 ос	2005-2011	Т	↔	A4i

Виды	Статус	Количество	Год/период оценки	Точность оценки	Тренды (2000-2011)	Критерий ТВП
Ржанка золотистая *Pluvialis apricaria*	гн	50-120 п	2005-2011	Э	↑	
Веретенник большой *Limosa limosa*	гн	30-50 п	2005-2011	Э	↔	A1
Кроншнеп большой *Numenius arquata*	гн	30-35 п	2005-2011	Э		
Кроншнеп большой *Numenius arquata*	гн	10-30 п	2005-2011	Э	↓	B2
Улит большой *Tringa nebularia*	гн	30-50 п	2005-2011	Э		
Чайка сизая *Larus canus*	гн	60-90 п	2007-2011	Т	↓	

Другие редкие и находящиеся под угрозой исчезновения виды:

Звяры: барсук *Melesmeles*.

Птушкі: гусь-піскулька *Anser erythropus*, качка-шылахвостка *Anas acuta*, савук-луток *Mergellus albellus*, вялікі савук *Mergus merganser*, арлан-белахвост *Haliaeetus albicilla*, арол-маркут *Aquila chrysaetos*, палявы лунь *Circus cyaneus*, малы арлец *Aquila pomarina*, стучок *Lymnocryptes minimus*, жоўтагаловы дзяцел *Picoides tridactylus*, балотная сава *Asio flammeus*, пугач *Bubo bubo.*

Насякомыя: Шчыгрынавы жужаль *Carabuscoriaceus*, рашэцісты жужаль *Carabus cancellatus*, жужаль менетрые *Carabusmenetriesi*, залацістаямачны жужаль *Carabus clathratus*,

бліскучы жужаль *Carabusnitens,* аксамітніца юта *Oeneisjutta,* тарфянікавая жаўтушка*Coliaspalaeno,* альпійская перламутраўка *Clossianathore.*

Расліны: баранец звычайны*Huperziaselago*, бяроза карлікавая *Betulanana*, гімнакалея ўздутая *Gymnocoleainflata*, вярба чарнічная *Salixmyrtilloides*, касач бязлісты *Irissibirica*,журавіны дробнаплодныя *Oxicoccusmicrocarpus*, цыбуля мядзведжая *Alliumursinum*, марошка прысадзістая *Rubuschamaemorus*, увярэднік скіпертападобны *Pedicularissceptrum-carolinum*, асака малакветкавая *Carex pauciflora*, сфагнум мяккі*Sphagnummolle*, шпажнік чарапіцавы*Gladiolusimbricatus*, лобарыя лёгачная *Lobaria pulmonaria.*

Угрозы:

Паніжэнне ўзроўню грунтовых вод у выніку пракладання каналаў сярод балота, выраўноўвання рэк і асушэння перыферыйных участкаў балота. Парушэнне гідрарэжыму прыводзіць да пачашчэння пажараў, змянення відавога саставу флоры, зарастання адкрытых участкаў балот хмызнякамі і лесам.

Выпальванне раслiннасці і пажары. Пажары і паніжэнне ўзроўню грунтовых вод аказваюць істотны ўплыў на стан папуляцый птушак, якія тут гняздуюцца і спыняюцца падчас міграцый. У першую чаргу, у выніку пажараў змяншаецца плошча тыповых балотных экасістэм, а знішчэнне журавін значна змяншае кармавую базу для многіх відаў птушак.

Фактар неспакою. У апошнія гады рыбаловы і паляўнічыя пачалі ўсё часцей наведваць азёры. Гэта прыводзіць да разбурэння гнёздаў многіх відаў птушак, у тым ліку і занесеных у Чырвоную кнігу. Балота пачынае губляць сваю значнасць як месца канцэнтрацыі мігруючых гусей і жураўлёў. Адна з прычын такога становішча – зніжэнне ўзроўню грунтовых вод, што зрабіла балота больш даступным для чалавека вясной.

Нерэгламентаваны збор журавін прыводзіць да сур’ёзнага пашкоджання наглебавага покрыва і з’яўляецца яшчэ адным фактарам парушэння спакою жывёл.

Рекомендации по сохранению:

Для вырашэння пералічаных экалагічных праблем неабходна зрабіць шэраг захадаў:

- аптымізаваць гідралагічны рэжым балотнага комплексу шляхам перакрыцця

каналаў, па якіх вада выцякае з балота;

- забараніць асушальныя работы як унутры, так і на перыферыі заказніка;
- арганізаваць кантроль за выкананнем забароны на паляванне на азёрах, якія з’яўляюцца буйнейшымі месцамі адпачынку мігруючых гусей;
- абмежаваць ці забараніць рыбную лоўлю на азёрах, дзе гняздуюцца рэдкія віды птушак;

Источники информации:

Асабістыя паведамленні: Дамброўскі В.Ч., Івановскі У.В., Коваленок В.,Левы С.В., Лукшыц В.У., Якавец М.М.

Ключевые ботанические территори Беларуси / Под ред. О.М. Масловского, Г.А. Пронькиной. – М.-Мн. -: Бестиор, 2005. – 80 с.

Скарбы прыроды Беларусі. – Мн.: Беларусь, 2005. – 215 с. (Інфармацыю падрыхтавалі: Бірукоў В.П., Дарафееў А.М., Іваноўскі У.В., Казлоў В.П., Кузьменка У.Я., Скуратовіч А.М.).

Сушко Г.Г., Шкатуло В.В., Борок И.И. Редкие и охраняемые виды насекомых обитателей верховых болот Белорусского Поозерья // Красная книга Республики Беларусь: состояние, проблемы, преспективы: материалы международной научной конференции. – Витебск: УО “ВГУ им. П.М. Машерова”, 2011., с. 171-173.

Флора и растительность ландшафтного заказника «Ельня» / Д.Г. Груммо, О.В. Созинов, Н.А. Зеленкевич [и др.]; под ред. Н.Н. Бамбалова; Нац. акад. Наук Беларуси, Ин-т экспериментальной ботаники. – Минск: Минкстиппроект, 2010. – 200 с.: ил.

Яковец Н.Н. Мониторинг некоторых видов ржанкообразных заказника “Ельня”, занесенных в Красную книгу Республики Беларусь. // Биологическое разнообразие Белорусского Поозерья: современное состояние, проблемы использования и охраны: Материалы II Международной научно-практической конференции, Витебск, 2008 г., с. 281-283.

Составители : Левы С.В.

---

* *Использование размещенной здесь неопубликованной информации для научных публикаций без письменного соглашения ее авторов запрещено. В случае использования части контента или страницы целиком на других интернет-*

ресурсах, обязательна ссылка на авторов и сайт iba.ptushki.org